

שהרי אמירת הבלדה זו נמי אינה נחשבת מן המנין של שבעת ההבדלות האמורות בתורה, אלא סיום הברכה "מעין חתימה" הוא.

למאן דאמר שחותם בסדר בראשית הרי גם "בין יום השביעי לששת ימי המעשה" הוא מסדר בראשית.

וכן למאן דאמר שחותם ביוצר בראשית.

ולמאן דאמר שחותם מקדש ישראל, הוי נמי מעין החתימה, שקידשנו במצותיו ונתן לנו את השבת. [תוד"ה בין].

ואם כן, בצר הדא חסר אחד מהמנין, וליכא שבע הבדלות.

ומתצינן: אמרי: כהנים ליום וישראלים — תרי מילי נינהו. שהם נחשבים לשתי הבדלות, וכמבואר להלן, וביחד הוי שבע.

הבדלה אחת היא בין ליום לישראלים: דכתיב "בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי".

והבדלה שניה היא בין הכהנים לליום: דכתיב "בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים".

והוינן בה: מחתם מאי חתים? מהי ההלכה לגבי החתימה של ההבדלה?

רב אמר: מקדש ישראל.

ושמואל אמר: המבדיל בין קודש לחול [סבר כתנא דמתניתין במסכת חולין [כו ב] שביום טוב שחל להיות במוצאי שבת חותם המבדיל בין קדש לקדש. ומזה למד שמואל שבמוצאי שבת רגיל חותם המבדיל בין קדש לחול].

לייט עלה [בלשון קללה] אביי, ואיתימא רב יוסף — אחא דרב. שאין הלכה כמותו אלא כשמואל.

תנא משמיה דרבי יהושע בן הנניא: כל החותם מקדש ישראל והמבדיל בין קודש לחול — מאריכין לו ימיו ושנותיו.

ומסקינן: ולית הלכתא כוותיה! לפי שאין קד-א חותמין בשמים.

עולא איקלע לפומבדיתא.

אמר ליה רב יהודה לרב יצחק בריה: זיל אמטי ליה, לך והבא לעולא כלכלה סלסלה דפירי, וחזי היכי אבדיל. ועל ידי כן תוכל להתבונן כיצד הוא מבדיל.

לא אזל רב יצחק בעצמו, אלא שדר ליה לאביי במקומו שילך לעולא.

כי אתא אביי בחזרה, אמר ליה רב יצחק: היכי אמר עולא?

אמר ליה אביי: ברוך המבדיל בין קודש לחול אמר, ותו לא. זו היתה כל הבדלתו, ולא אמר בה שאר הבדלות.

אתא רב יצחק לקמיה דאבוה, רב יהודה.

אמר ליה רב יהודה לבריה: היכי אמר עולא?

אמר ליה רב יצחק: אנא לא אזלי, אלא אנא שדריתיה לאביי אל עולא, ואמר לי שכך אמר עולא: המבדיל בין קודש לחול בלבד.

אמר ליה רב יהודה לרב יצחק בנו: רברבנותיה דמר וסררותיה דמר, כלומר רברבנותך וסררנותך שלא הלכת בעצמך — גרמא ליה למר דלא תימא שמעתיה מפומיה.

שלא יאמרו שמועה זו של עולא משמך אלא משמו של אביי. והרי אמרו שכל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו שפתיו דובבות בקבר.

מיתובי: תניא: כל הברכות כולן, פותח בברוך, והותם בהן בברוך, שיש בהם פתיחה וחתומה.

חזין מברכת המצות כגון להתעטף בציצית ועל נטילת לולב, וברכת הפירות, וברכה הסמוכה לחבירתה, כגון ברכות של שמונה עשרה, וברכה אחרונה שבקריית שמע.

[ואף על פי שקריאת שמע מפסיקה בין הברכות שלפניה ושלאחריה, בכל זאת נחשבת הברכה שלאחריה כברכה הסמוכה לברכה שלפני קריאת שמע, לפי שצריך לסמוך את ברכת "אמת ויציב" [או "אמת ואמונה" בערבית] לסוף קריאת שמע. הלכך הן נחשבות כברכה אריכתא אחת].⁽¹⁾

שיש מהן שפותח בהן בברוך ואין הותם בהן בברוך. כגון ברכת המצות וברכת הפירות, שהן ברכות קצרות, ולפיכך אין בהן אלא רק פתיחה בלבד.

ויש מהן שחותם בברוך ואין פותח בברוך. כגון ברכה הסמוכה לחבירתה, שאינה פותחת בברוך כי הברכה הקודמת שנפתחה בברוך פוטרתה מכך.⁽²⁾

והטוב והמטיב, שהיא הברכה הרביעית בברכת המזון, אעפ"י שהיא סמוכה לחבירתה, לברכה הראשונה של ברכת המזון, שפותחת בברוך, מכל מקום גם היא פותח בברוך, כיון שהיא ברכה בפני עצמה, שניתקנה כהודאה על הרוגי ביתר [שאומר בה "הטוב" על כך שניתנו לקבורה, "והמטיב" שלא הסריחון]. ואינו הותם בה בברוך, אעפ"י שאנו מאריכין בה קצת. כי מכל מקום, כולה הודאה אחת היא, והרי היא כברכת המצות והפירות.⁽³⁾

את הברכה שלאחריה מפתיחה והרי בחתימה אין מלכות. י"ל ששם ומלכות אינם חיוב בפני עצמם להזכירם בכל ברכה רק שהוא דין באמירת "ברוך", שמבלעדיה אינה נחשבת לחשיבות ברכה. ובסמוכה הואיל והוא כבר עסוק בברכה שנעשה בחשיבות ברכה, נחשב גם ההמשך לחשיבות ברכה גם בלי שם ומלכות.

3. הרשב"ם. והתוס' כתבו שמה שאנו אומרים ג' מלכיות וג' הטבות וג' גמולות אין זה אריכות, לפי שהכל ענין אחד, שמזכיר שם שמים בהרבה לשונות. תוד"ה הטוב.

ובמסכת ברכות כתבו שהיא נחשבת כמטבע קצר משום שמתחילה לא תיקנו בה אלא "הטוב והמטיב", ורק אח"כ הוסיפו בה הדברים האלה. שם מו ב תוד"ה והטוב.

1. הרשב"ם. והתוס' כתבו שפסוקים אינם מהוים הפסק. ועוד כתבו שברכה שאחר פסוקים אינה צריכה פתיחה, היות שגם בלי הפתיחה ניכרת התחלה. וטעמים אלו גם נכונים לגבי "ישתבח", ו"הללוך" שאחר הלל, ו"ראו עיננו", שאינם פותחים בברוך אעפ"י שיש הפסק בינם לברכה שלפניה. תוד"ה חוץ.

2. רש"י והרשב"ם. והתו' כתבו שחתומת הראשונה פוטרתה. תוד"ה חוץ.

והסמיכות מהני גם לענין שהברכה השניה אי"צ שם ומלכות, אע"ג דקיי"ל שכל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה. כס"מ הל' ברכות פ"א ה"ה.

וכתב בדברות משה [עמ' רצה"ו] שאף לשיטת התוס' דחתומת הברכה הקודמת פוטרת